

הקונפליקט העדתי בלבנון ומעמדו העתידי של חזבאללה

איימן מנצור

"מלבד השיעים אין מישהו שיכול להגיד לך שהוא אוהב את חזבאללה". אלה דבריה של אזרחית לבנונית, נוצרייה, שנשאלה בראיון טלוויזיוני מה יחסו של הלבנוני הממוצע כלפי חזבאללה. זו מהותה של לבנון – גישה עדתית של אזרחיה כלפי כל נושא ועניין. אין בלבנון עדה נאמנה לעקרונות דמוקרטיים אמיתיים, והצגת העימות הפנימי בין חזבאללה ובין החזית של ג'ונבלאט-הכוחות הלבנוניים-זרם אל-מסתקבל (העתיד) כעימות בין כוח פונדמנטליסטי לכוח דמוקרטי-ליברלי מנוגד לאופייה של לבנון. ההבדלים בזהותן של העדות וניגוד האינטרסים העצום ביניהן רק יחריפו כתוצאה מהמשבר הפנימי הלבנוני, ויתכן שהוא ייגרר למשבר פנימי אלים.

מנמקים את חטיפת החיילים כמהלך שמגן על לבנון ועל כבודה כחלק מהעולם הערבי-האסלאמי האנטי-מערבי, ואילו החלק האחר של לבנון רואה בפעולת חזבאללה התרסה נגד הממשלה ונגד הריבונות של מוסדות המדינה. בהתמשך הלחימה קיבלה האלימות המילולית בין הצדדים גוון יותר חריף, וכל צד איים להתחשבן עם יריבו אחרי שהעימות יסתיים.

חזבאללה מנהל כיום מאבק בלתי מתפשר על עצם קיומו, ועיקר חששו אינו מישראל. מנהיגי הארגון סבורים של ישראל אין יכולת להשמיד את חזבאללה, ותפיסתם זו נשענת על ההכרה שהארגון מושתת על מוטיבציה אידיאולוגית דתית יותר מאשר על תשתית פיזית, שניתנת לחיסול. הפחדים של חזבאללה נובעים מהזירה הפנימית ומפטרוניהם החיצוניים של הפלגים השונים. לכן מפנה הארגון חלק גדול מהתעמולה שלו

עוצמה רבה מדי. זה המקום לציין כי בניגוד לשאר הפלגים, זהות אנשי חזבאללה משלבת זהות עדתית עם להט דתי, הבא לידי ביטוי באידיאולוגיה החומייניסטית של הארגון, ושילוב זה מביא את הצדדים האחרים לשתף פעולה נגדו.

התפרצות האלימות בין ישראל לחזבאללה חידדה ביתר שאת את חילוקי הדעות הפנימיים בלבנון. חזבאללה ושותפיו

לבנון אדם מזהה את עצמו לא רק עם העדה, אלא גם עם הפלג בתוך העדה שאליה הוא משתייך. האינטרסים של כל פלג (ובעיקר האינטרסים של המנהיג) נקבעים על פי מיקומו במאזן הכוחות. מה שהביא אויבים מושבעים בעבר לאחד כוחות, כמו הכוחות הלבנוניים ותומכי משפחת ג'ונבלאט, היה אינטרס להחליש את הצד האחר, את חזבאללה, שלשיתם צבר

אינה מאפשרת להם ייצוג הולם בפרלמנט ביחס למספרם באוכלוסייה. הדוגמה ההפוכה היא זו של הנוצרים, מהווים כ-25% מהאוכלוסייה אך מחזיקים 50% מהמושבים בפרלמנט.

כוחם של אלה שרוצים בפירוק חזבאללה מנשקו מוגבל מאוד, וייתכן שזה אפילו ירצו להשתמש בצבא הלבנוני (בנוסף לכוח הרב-לאומי, שיתכן ויתפרס באזור). כפועל יוצא מכך, ועל אף הפגיעה הקשה בכוחו כתוצאה מפעולת צה"ל, ימשיך חזבאללה להציב מכשול קשה מאוד לאלה הרוצים בהיעלמותו כמדינה בתוך מדינה. רטוריקה ביקורתית חריפה היא שתעשה אפוא את הכותרות בלבנון ביום שלאחר הפסקת האש. ההיסטוריה מראה כי רטוריקה חריפה היא מתכון להתנגשות חזיתית במזרח התיכון. סף הרגישות הנמוך (כפי שהשתקף בסוגיית הופעתו של נסראללה בתוכנית הסאטירה של ערוץ הטלוויזיה LBC הנוצרי וההתפרצות האלימה של הרחוב השיעי כתוצאה מכך) והאינטרסים העדתיים המנוגדים יחוללו מצב של רתיחה פנימית עצומה, שיתכן ותגלוש לאלימות ואף למלחמת אזרחים נוספת.

אי-אפשר לצפות כמה זמן תימשך הידרדרות כזאת, אם בכלל, אך המבנה הרב עדתי של לבנון והתפיסות המנוגדות של המחנות אינם מותירים סיכוי רב להשכנת שקט פנימי, על אף מעורבותה של המערכת הבין-לאומית. לפיכך יש להתייחס ברצינות לאופציה שפירוק חזבאללה מנשקו, גם אם יתבצע בכוח הזרוע, לא יעבור בצורה מהירה וחלקה. תהליך כזה, הכרוך במאמצים מדיניים וצבאיים קשים מאוד, טומן בחובו גם הקזת דם פנימית שסביר להניח כי תגלוש גם לעברה של ישראל.

ג'ונבלאט כבר הצהיר, כי הוא מתנגד לכל הפסקת אש שלא תביא לפירוק נשקו של חזבאללה. יתר על כן, המחנה הזה ימשיך לבקר את חזבאללה על רקע היותו שליח של האיראנים, הממשיכים לתמוך בו, רואים בו את השתקפותה המוצלחת של המהפכה האסלאמית, ובמנהיגו, נסראללה, "יורש דמו הבורר של ח'ומייני".

אלא שלקבוצות הלבנוניות הרוצות בפירוק חזבאללה מנשקו צפוי מאבק לא פשוט, בלשון המעטה. כפי שמסתמן כיום, מתנגדי חזבאללה יואשמו על ידי מנהיגי הארגון השיעי שהם פועלים בניגוד

פנימה ומציג את עצמו ככוח המגן העיקרי של לבנון (הדגל הלבנוני נראה יותר ויותר בסרטוני התעמולה של "אל-מנאר"). אלה מבין דוברי הארגון שמתראיינים מרבים להדגיש בתשובה לכל שאלה את עניין "האחדות הלאומית" המתבקשת בעת כה רגישה מבחינתם, ומבקשים לדחות לימים שאחרי העימות את ההתמודדות עם השאלות על הריבונות והלגיטימציה לקיומו של הארגון כארגון טרנס-לאומי בתוך מדינה לאומית. ראוי להדגיש גם כי בכירי הארגון רואים בהתנהגותם של מתנגדיהם בגידה, אך הם מעדיפים לדחות את העימות איתם

פירוק חזבאללה מנשקו, גם אם יתבצע בכוח הזרוע, לא יעבור בצורה מהירה וחלקה. תהליך כזה, הכרוך במאמצים מדיניים וצבאיים, טומן בחובו גם הקזת דם פנימית שסביר להניח כי תגלוש גם לעברה של ישראל

לאינטרסים של האומה הערבית בכלל ושל לבנון בפרט. חזבאללה ותומכיו בעדות אחרות יטענו, כי המחנה הנגדי הוא מחנה של בוגדים, בגלל קשריהם ההדוקים עם האמריקאים, שממשיכים לתמוך בישראל. הטענה של מתנגדי חזבאללה כי הם הרוב בלבנון תיתקל בטיעון הנגדי, בנוסח: אף שהם הרוב בפרלמנט, הם אינם הרוב בעם. טיעון זה מתבסס על העובדה שיותר מ-40% מהלבנונים הם שיעים, ורובם המוחלט תומך בחזבאללה. ומלבד השיעים יש להביא בחשבון התומכים בחזבאללה גם את תומכיהם של אותם מנהיגים מקומיים אשר לא קיבלו ייצוג בפרלמנט. הטיעון של חזבאללה ותומכיו יקבל נפח עוד יותר מוחשי כאשר יתפתח הדיון הצפוי על שיטת הבחירות הנהוגה בלבנון. לדעתם של השיעים, שיטת הבחירות הקיימת

לתקופה יותר נוחה, כשיראל לא תפגז עוד את מעוזיהם.

סיום העימות הנוכחי לא ישכין שקט בזירה הפנימית. גם הסכמה להפסקת אש בין ישראל לממשלה הלבנונית לא תגרום לחזבאללה לעשות חשבון נפש על ההרס הרב שהסב ללבנון ולא תביאו לפירוק עצמי מנשק. חזבאללה ימשיך כנראה באותו קו הסברתי – החטיפה נועדה להביא לשחרורם של סמיר קונטאר, נסים נסר ויחיא סקאף (שאפילו לא נמצא בחזקת ישראל ולא ידוע מה עלה בגורלו), וההתקפה הישראלית נועדה "לשבור את ההתנגדות" ולגרור את לבנון לתוך מעגל ההשפעה המערבית.

הצד שמנגד, ובמיוחד וליד ג'ונבלאט ומנהיגי הכוחות הלבנוניים סמיר ג'עג'ע, צפוי להגביר את ביקורתו על חזבאללה ועל קיומו כישות עצמאית בתוך מדינה ריבונית.